

ПОЕЗИЈА НИТИ, ГРЕХОВА И ЉУБАВИ

Јекатерина Пољанска, *Стихи / Песме*, превели Мирослав Алексић, Мирјана Булатовић, Владимир Јагличић, Милош Јанковић, Зоран Костић, Мирољуб Свркота, Миодраг Сибиновић, Ђорђо Сладоје и Бранко Стевановић, Српска књижевна задруга, Београд 2014

*Модерност̄ њо је оно њрелазно, њролазно, неизвесно,
То је само један део, њо је њоловина умейност̄и,
чија је друџа њоловина вечно и њейроменљиво.*

Ш. Бодлер

Читање, а самим тим и позиционирање савремене светске (или европске) поезије у контекст историје поезије уопште, увек представља тежак и вишеструк подухват. Тежина овог подухвата више је него видна управо зато што је поље савремене поезије хетерогено, и никад до краја ухватљиво, а истовремено се вишеструкост читања подразумева јер захтева, колико кретање према раслојавању песничковог света, толико и према традицијској освешћености онога који чита и прима савремену поезију. Наиме, неопходно је једно посебно, паралелно читање савремене поезије и њеног подтекста и контекста.

Поезија Јекатерине Пољанске обзнањује се као потврда постојања два различита песничка нерва: традиционалног (који се налази првенствено у поезији романтизма и његовим начелима) и савременог (херметичност израза). На размеђи ова два утицаја налази се *слика* као ниво доживљавања песничког субјекта и као потврда једног емпиријског, стварносног импулса. Тренутак прекида са традицијом се обзнањује када свет песме почиње да се предочава као језик који у слободи свог трансформисања тежи ка нијансирању. То је неретко тренутак песничкињиног аутопоетичког проговарања, понекад антропоморфизованог и персонификованог израза, кад сопствено искуство не може да нађе одговор на комешање симбола:

*Данас – васцели свей̄ ојевам,
Суџира – јадна, нема оџлувела...
Чекам и ојей̄ замке њосџављам –
А да ниџџџа нисам разумела.
„Реч ме ломи, врџи и окређе”*

Као што се да видети, доминантно поље које заокупља читалачку пажњу и усмерава нивое рецепције песничког света изабраних песама Јекатерине Пољанске јесте тематска, стилска и традицијска слојевитост збирке рефлексивне поезије. Вишеструкост доживљајне сфере ове поезије

подстиче се, не толико избором материјала који покрећу једну песничку слику претварајући је у симбол или метафору, већ се у читалачкој рецепцији јавља питање начина њихове обраде. Наведени начин обраде управо представља највише квалитете поезије о којој говоримо јер својом особеношћу спаја осећање традиције са индивидуалним изразом који песникиња проналази у духу савремене поезије. Зато посебност света и осећања песме Јекатерине Пољанске захтева читање које се мора кретати на плану доживљавања песме као *аутопоетизоване њворевине*, насупрот једном од песничких аксиома модерне лирике – депоетизацији.

Пратећи овакав песнички импулс долазимо до разнородности тематике и стила који песникиња успоставља, а у понеким аутопоетичким проговарањима сама води дијалог са традицијом романтизма, који је са једне стране отуђености, и модерног песника којима „разлог да остану овде нико (им) не нуди”. Ову тему самоинициране изолованости песникиња развија у неколиким својим песмама, посебно у оним у којима је основни принцип живљења истицање непомирљивог контраста између овоземаљске, најчешће људске пустоши и чисто митски доживљеног света чији је највећи квалитет загонетка природе. Веза песничког субјекта са природом као великим романтичарским мотивом неретко се доживљава као исконска, али та веза често није лишена једног језовитог призвука песничке слике у којој доминира тајанство. Зато се и сам романтичарски однос песникиње према природи може поделити на два дела: један припада пољу у коме је основни постулат осећај природе кроз језичко ткање које прати привидну лакоћу кретања („Ко је слушао уздах трава / Кроз латице што зрак их проже, / Сву нетрулежну лепоту света / У капи росе видети може” – песма „Као у стоврхом храму – ко је”), а други отвара природне појаве као шифру („Кроз привидну лакоћу звоника, / Кроз сенке мостова, / Кроз триста година глувог пекућег крика / И бунило снова” – „По зидовима се уморно распала”). У песмама овог другог типа најчешће улогу симбола преузима звук, који иначе у поезији Јекатерине Пољанске, уз мотив греха, утиче на појачавање херметичности песме и израза лирског субјекта. То је звук времена које стоји као опомена и казна иза леђа уметника који није ни близу краја, бар писања и певања, звук звона као подсетник промене света, растакања ствари и њиховог значења, или звук вишезначног смеха богова и анђела, као великог мотива који своју најдубљу обраду добија у поезији Рајнера Марије Рилкеа. Међутим, смех од богова и анђела прелази на лирског субјекта који „Са осмехом, без икаквог напора, / По локвама ја просипам облаке, / Пиво пијем из флаше, без зазора” („Рашивена помало, но, ипак – шавова чврстих”), као једино суочавање са коначношћу. Песма „Молба”, могло би се рећи једна од аутопоетичких песама Јекатерине Пољанске утврђује песникињину везаност за слику јер је слика песме и њен звук слика и звук живота самог:

*Уметниче, насликај њад листџова
И мир и небеску љлавети шћџо койни,
Да се срце сћежне: џо је јесен и
Њена сћаза џако недокучива,
И сенка осмеха једва љриметина...
„Молба 1”*

Ово је једна страна традиције рефлексивне поезије ове песникиње. Међутим, са друге стране многе песме сведоче о недостатку кохеренције као одлике модерности, посебно у песмама које настоје да на посебан начин повежу онтолошка промишљања са савременим, материјалним и првенствено емпиријским светом. Такав је свет песме „Нестаје човек. А време, зеницу скупљајући”, у којој се као имплицитни човек саговорник налази *време* као извор патње и страдања. Везивање песничког субјекта за овоземаљски свет настаје само у садашњем тренутку – када неко други одлучује да је време за крај, а не сам песнички субјект. Тада на површину излази директно обраћање опасности: „Наглим удахом једним размаћи ћу тмину, / И омамљена светлом, шапнућу: ’Стани... Стани... / Погледај ме у лице, не циљај на брзину.’” Ова жеља за задржавањем тренутка, иако свет реалности и пропадљивости нуди само заборав и растакање, јавља се у неколиким песмама Јекатерине Пољанске. Многе од њих у свом подтексту носе, колико експлицитно, толико и имплицитно *иџру* као основно стваралачко начело. То је вечита игра у кругу чији се елементи изнова понављају, то је игра љубавника са смрћу и животом, али је то и игра свести са садашњошћу, прошлошћу и будућношћу. Међутим, најважнија од свих игара јесте игра живота поезије и живота уопште.

Иако многе песме излазе из оквира једног затвореног простора, тако што се премештају у спољни простор, оне и даље не губе ништа од своје усмерености: било да је то слојевит поглед у себе, кад сећање постаје и разлог за трајање, али и потврда патње, или кад промишљање речи које стварају песму наноси подједнако интензивно осећање бола и расцепљености, али и испуњености, јер, како каже песникиња, наглашавајући контрастну природу речи: она је „вечно променљива и доследна” („Реч ме ломи, врти и окреће”) а у уметнику се смењују осећања и немоћи и надмоћи. Када слика достигне највиши ниво експресивности и недокучивости, речи се претварају у једноставност звука. Међутим, када отвореност света и његовог значења наступи, речи постају најхерметичнији облик постојања: „Жива ће реч струном да зазвучи, / Покидаће се чежње сумаглица...” („Жива ће реч струном да зазвучи”)

Иницирајући свој песнички свет сликама које су универзално позициониране у историји поезије уопште, песникиња до високоиндивидуализованог света долази управо пажљивом и необичном обрадом

тема које су устаљене, а које смо поменули. Те теме се крећу у високо-алегоризованом троуглу који је поставио Иван В. Лалић, а односе се на везе које успоставља универзалност њиховог међусобног дијалога. То су љубав, смрт и време. Међутим, могло би се рећи да обележје поезије ове песникиње, поред наведених мотива представља и специфична асимилација споменутог *мојива-тџеме зреха*. Овај превасходно библијски мотив има необично важну улогу у поезији Пољанске, пре свега зато што и сам суделује у ширењу митске слике света, кад се „Над прошлом срећом и гресима свим” („Кроз помрчину, кроз тишину”) застаје и зазива милост богова и анђела који посматрају сваки овоземаљски људски корак. Песникиња шири овај мотив мотив по једној семантичкој вертикали – дакле не кроз време, већ кроз типологију садашњих грехова. Отуд необична јачина песама са наведеним мотивом који достиже ниво симбола јер отвара различиту позиционираност лирског субјекта: Пољанска уводи и нијансира жену-грешницу и мајку-грешницу наспрам других (необичност масе је још један важан конститутивни елемент *Песама*) који постоје само да би судили.

Мотив греха, подједнако стар као и универзални мотиви љубави за којима песникиња неуморно трага, призива још неколико необично важних нивоа поезије Јекатерине Пољанске. Први се односи на посебну врсту *дијаложности* коју конституише песнички свет ове песникиње. Наиме, лирски субјект је у непрекидном трагању за саговорником: то може бити сапутник у ноћи када се чека прелазак у подземни свет, или сам разговор са Хароном, возаром мртвих душа („Последњи разговор”); то може бити проговарање родољубивог осећања над историјским и политичким приликама, као једна лирска надградња и дијалог са поезијом реализма („Лоповак” и др.), или разговор са собом и умрлима („Кроз помрчину, кроз тишину”). Можда је тај саговорник оличен у љубавно-рефлексивним песамама, или је сублимиран у тренутку обзнањивања двојника л.с. кад је:

*Живоӣ на ивици фаула. Налик вре̄иену
 Ја зодинама у ѿуђе ѿрос̄трансӣво
 Уносим свога ѿела ѿос̄тојансӣво
 И душу, у уже ѿре̄иле̄иену.
 „Густа магла, у дворишту, облик има”*

Тај двојник је можда и највећа стварност поезије Јекатерине Пољанске јер једини „као да је спознао / Просту геометрију слободе” („Густа магла, у дворишту, облик има”). Ко год да је фиктивни саговорник песничког субјекта, он је носилац другачијег значења; потврђујући овоземаљску пустош и безумље, он је сведок, али често не и учесник чворноватог живота чије се нити не могу лако расплести.

Поезија Јекатерине Пољанске јесте поезија искуства, поезија веза, преплетености, изопштености, одјека стварности, онеобичавања, али, пре свега поезија пркоса и велике загонетке Постојања. Песнички субјект поезије Јекатерине Пољанске није сведок универзалног нестајања већ личне борбе са пролазношћу, заборавом, смрћу и грехом чији је једини одговор љубав.

Оља ВАСИЛЕВА